

Mazowsze i Warszawa jednym głosem w sprawie poprawy powietrza

Choć srogie zimy są już rzadkością, to problem z utrzymaniem odpowiedniej temperatury w domach wciąż jest duży – zмага się z nim co piąty mieszkaniec naszego województwa. Blisko połowa ankietowanych odczuwa w związku z tym negatywne skutki zdrowotne¹. Ubóstwo energetyczne było głównym tematem Forum Czystego Powietrza, które odbyło się w Centrum Nauki Kopernik w Warszawie. W wydarzeniu wzięli udział m.in. marszałek Adam Struzik, członkini zarządu województwa mazowieckiego Janina Ewa Orzełowska i prezydent Warszawy Rafał Trzaskowski.

Samorząd Mazowsza przeprowadził badania dotyczące ubóstwa energetycznego w naszym województwie i jego przyczyn. – *To pierwsze w Polsce tak pogłębione badanie zjawiska ubóstwa energetycznego. Nie dość, że zostały one przeprowadzone na wyjątkowo licznej, w pełni reprezentatywnej grupie mieszkańców naszego województwa, to miało ono charakter wieloaspektowy. Pozwoliło pokazać różne oblicza ubóstwa energetycznego, wskazać zagrożenia dla pogłębiania się tego zjawiska i podkreślić skalę kosztów społecznych, które poniesiemy wszyscy, jeśli nie będziemy przeciwdziałać ubóstwu energetycznemu* – mówi **Adam Struzik**, marszałek województwa mazowieckiego.

– *Skuteczne działania na rzecz poprawy jakości powietrza wymagają koordynacji działań na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym* – podkreśla przewodniczący Sejmiku Województwa Mazowieckiego **Ludwik Rakowski**. – *Sejmik Mazowsza przyjął uchwałę antysmogową i programy ochrony powietrza. Wspieramy również finansowo powiaty i gminy w walce ze skutkami zmian klimatu, w kontrolowaniu przestrzegania uchwały antysmogowej czy zmniejszeniu zjawiska ubóstwa energetycznego. Są to działania wieloletnie, które mają ogromne znaczenie dla stanu zdrowia mieszkańców.*

Definicja ubóstwa energetycznego a jego skala

Z badania zleconego przez Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej wynika, że **od 7,1 do 38,1 proc.** mieszkańców Mazowsza jest dotkniętych ubóstwem energetycznym. Liczba ta waha się w zależności od przyjętej definicji tego zjawiska. Ubóstwo energetyczne to sytuacja, w której ktoś nie jest w stanie zapewnić odpowiedniego, akceptowalnego poziomu komfortu termicznego w swoim miejscu zamieszkania. Ten rodzaj ubóstwa ma też miejsce wtedy, gdy dostęp do takich usług i produktów energetycznych jak np. ciepła woda, ogrzewanie, chłodzenie, oświetlenie i energia do zasilania urządzeń jest poważnie ograniczony ze względu na dochody lub stan techniczny zamieszkiwanych pomieszczeń.

Aż 7,1 proc. badanych nie jest w stanie zaspokoić podstawowych potrzeb energetycznych. Za to **38,1 proc.** spełnia te potrzeby, ale musi je realizować w sposób bardzo oszczędny – przeznacza więcej niż **10 proc.** budżetu domowego na wydatki związane z energią i ogrzewaniem.

Ciepło pochodzące z sieci ciepłowniczej to przywilej ok. **40 proc.**, a odsetek wykorzystujących odnawialne źródła energii nie przekracza 7 proc. To jedno z wielu obserwacji wynikających z diagnozy ubóstwa energetycznego w naszym województwie. Jak zauważa członkini zarządu województwa mazowieckiego **Janina Ewa Orzełowska**, ubóstwo energetyczne staje się realnym problemem tysięcy mieszkańców. – *Już dziś widzimy, że wiele gospodarstw nie może zapewnić sobie wystarczającego poziomu ciepła i energii elektrycznej do zasilania urządzeń i do oświetlenia. Stąd pomysł na kolejne programy wsparcia.*

Niewątpliwie jest potrzebna ogólnopolska strategia przeciwdziałania temu problemowi. Warto docenić realizowane już programy wsparcia, w tym promować budownictwo efektywne energetycznie. Z diagnozy

¹ Badanie zostało zlecone przez Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej. Pełny raport znajduje się na stronie: https://mcps.com.pl/wp-content/uploads/2023/11/Ubostwo_energetyczne_ost-1.pdf

wynika również, że konieczne jest zwiększanie świadomości ekologicznej, która – szczególnie u osób starszych – nie jest na zbyt wysokim poziomie. – *Badania umożliwiają nam zweryfikowanie form wsparcia, być może pozwolą nam nakierować tę pomoc na gminy, adresując je do osób najbardziej potrzebujących* – zauważa **Marcin Podgórski**, dyrektor Departamentu Gospodarki Odpadami, Emisji i Pozwoleń Zintegrowanych w UMWM.

Wspólne działania z Warszawą

O lepszą jakość powietrza walczy też stolica. Miasto konsekwentnie likwiduje przestarzałe źródła ogrzewania. Na koniec ubiegłego roku liczba kopciuchów komunalnych była o ponad 90 proc. niższa w stosunku do 2018 r. Zmalała również liczba pieców prywatnych – łącznie w latach 2019–2023 miasto przeznaczyło około 82 mln zł na dotacje dla mieszkańców chcących pozbyć się kopciucha. To m.in. dzięki tym działaniom liczba nieekologicznych pieców w Warszawie spadła o ponad 80 proc. – z około 15 tys. w 2018 r. do 2 650 pod koniec 2023 r. Działaniom tym towarzyszyły również miejskie kampanie informacyjne, wsparcie ze strony zatrudnionych przez Urząd m.st. Warszawy ekodoradców oraz egzekwowanie przepisów uchwały antysmogowej przez funkcjonariuszy Straży Miejskiej.

– *Postawiliśmy sobie jasny cel: redukcję smogu. Jeszcze w 2018 r. w Warszawie było 15 tys. kopciuchów, widać było też przekroczenia norm jakości powietrza. Wydawało się, że redukcja kopciuchów będzie bardzo trudna. Finalnie zlikwidowaliśmy ich liczbę w stolicy o 80 procent, a w zasobie miejskim o 90 procent. Zyskaliśmy kolejne trzy dzielnice, w których nie ma kopciuchów komunalnych* – mówił podczas Forum Czystego Powietrza **Rafał Trzaskowski**, prezydent m.st. Warszawy, jednocześnie dziękując władzom województwa mazowieckiego za współpracę przy zwalczaniu zanieczyszczeń powietrza.

W walce o poprawę jakości powietrza stolica nie skupia się jednak tylko na kopciuchach. Miasto stale inwestuje w transport publiczny. Rozwijana jest sieć metra, powstają kolejne trasy tramwajowe i ścieżki rowerowe, kupowany jest ekologiczny tabor. Aby ograniczyć emisję spalin emitowanych przez najbardziej trujące pojazdy, Warszawa chce również wprowadzić Strefę Czystego Transportu.

Wszystkie te działania przynoszą konkretne rezultaty – rok 2023 był pierwszym w historii pomiarów, kiedy w stolicy na żadnej ze stacji nie odnotowano przekroczeń norm pyłów zawieszonych PM_{2,5}; PM₁₀ i benzoalofenirenu.

Samorząd przeznaczy w tym roku ponad 32 mln zł na czyste powietrze

Sejmik Województwa Mazowieckiego od lat podejmuje szereg działań ukierunkowanych na ochronę klimatu i dbałość o czyste powietrze. Jednym z nich są programy wsparcia, w ramach których władze regionu dofinansowują działania gmin i powiatów.

- **„Mazowsze dla czystego ciepła”**

W tym roku władze regionu chcą przeznaczyć ponad **22 mln zł** na wymianę węglowych źródeł ciepła, a także na rekompensatę w związku ze zwiększonymi kosztami eksploatacji źródeł niskoemisyjnych po ich instalacji. Chodzi nie tylko o wymianę pieców, lecz także instalację pomp ciepła, paneli fotowoltaicznych czy przeprowadzenie termomodernizacji. Po stronie gmin leży wskazanie najważniejszych potrzeb i miejsc, do których pieniądze powinny trafić. Do programu zgłosiło się w tym roku ponad 86 gmin.

- **„Mazowsze dla czystego powietrza”**

To program, w ramach którego samorządy lokalne mogą otrzymać wsparcie z budżetu województwa na realizację działań służących poprawie jakości powietrza, wynikających z uchwały antysmogowej i Programu Ochrony Powietrza. Dotychczas samorząd województwa na realizację ponad 800 projektów (edukacyjnych, inwentaryzacyjnych, kontrolnych, ekologicznych i związanych z poprawą mikroklimatu) przeznaczył blisko 52,5 mln zł. W tym roku nabory już rozstrzygnięto i wiadomo, że do 113 gmin trafi pomoc o wartości ponad **10,2 mln zł**.

• **Środki z UE – „Mazowsze bez smogu”**

W ramach nowej perspektywy finansowej FEM 2021–2027 samorząd województwa planuje zrealizowanie projektu „**Mazowsze bez smogu**”. Zakłada on utworzenie serwisu internetowego i zatrudnienie w mazowieckich gminach i starostwach ekodoradców, którzy pomogą mieszkańcom zdecydować o potrzebie przeprowadzenia termomodernizacji, jej zakresie i racjonalnych nakładach finansowych. Realizatorami projektu będą Województwo Mazowieckie i 98 gmin z jego terenu. Gminy będą pełniły funkcję **partnerów projektu**. Zakres partycypacji gmin w projekcie będzie ograniczony do elementu związanego z zatrudnieniem **117 ekodoradców** oraz realizacją przez nich działań związanych m.in. z doradztwem energetycznym i ekologicznym, kontrolami przestrzegania zapisów uchwały antysmogowej, edukacją oraz przeciwdziałaniem ubóstwu energetycznemu. Województwo pełni funkcję lidera projektu oraz jest beneficjentem. Wartość projektu jest szacowana na blisko **170 mln zł**. 16 lutego 2024 r. został złożony wniosek do Mazowieckiej Jednostki Wdrażania Programów Unijnych, który teraz będzie weryfikowany.

Na Mazowszu obowiązuje uchwała antysmogowa

W 2017 r. Sejmik Województwa Mazowieckiego przyjął **uchwałę antysmogową**, w której zostały wskazane rodzaje paliw i urządzeń grzewczych, których użytkowanie wpływa negatywnie na jakość powietrza, w związku z czym nie powinno się ich stosować. Nowelizacja uchwały z 2022 r. wpisuje się w trendy europejskie. Pełne i konsekwentne wdrożenie jej zapisów może skutkować zmniejszeniem emisji CO₂ o około 3,6 megaton rocznie, co odpowiada 775 tys. samochodów usuniętych z dróg². Na Mazowszu do wymiany jest ponad 600 tys. kotłów.

Mazowiecka uchwała antysmogowa wprowadziła zakaz spalania węgla od października 2023 r. w Warszawie, a od 2028 r. – w powiatach z obszaru statystycznego NUTS2, który obejmuje powiaty: grodziski, legionowski, miński, nowodworski, piaseczyński, pruszkowski, otwocki, warszawski zachodni i wołomiński. Całkowity zakaz spalania węgla nie obejmuje obecnie pozostałej części województwa. Jednak od 1 lipca 2018 r. na całym Mazowszu nie można używać paliw najgorszej jakości, tj. węgla brunatnego i jego pochodnych, mułów, flotokoncentratów węglowych i węgla kamiennego drobnej frakcji (0-3 mm).

Negatywne skutki zdrowotne smogu

Smog jest podstępny. Działa niezauważalnie i prowadzi do śmiertelnych skutków, atakując serce, płuca i inne organy. Jak pokazują badania, co piąty zgon na świecie następuje w wyniku zanieczyszczenia powietrza³. Na Mazowszu z tego powodu umiera przedwcześnie ok. 6 tys. osób rocznie⁴. Z najnowszych badań naukowców z Energy Policy Institute na Uniwersytecie w Chicago wynika, że oddychanie powietrzem, w którym stężenie pyłu PM_{2.5} jest przekroczone, skraca życie o ponad 2 lata, czyli bardziej niż palenie, spożywanie alkoholu, zakażenie wirusem HIV czy konflikty zbrojne⁵.

– *Od jakości powietrza zależy jakość naszego życia. Źródła niskiej emisji są zasadniczo dwa: piece i transport. W obu obszarach jesteśmy aktywni. Wspieramy gminy zarówno finansowo, jak i poprzez bezpośrednią realizację niektórych projektów, takich jak STOP SMOG czy Elena. W zakresie transportu inwestujemy w transport publiczny, w tym zero- lub niskoemisyjny tabor. Mowa oczywiście o autobusach elektrycznych i infrastrukturze ich ładowania. Przymierzamy się też do zakupu pierwszych autobusów wodorowych. Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia powstała właśnie po to, by osiągać efekt synergii i rozwiązywać konkretne problemy mieszkańców, sięgając po nowoczesne rozwiązania – mówi **Kazimierz Karolczak**, przewodniczący zarządu GZM.*

2 <https://www.cleanairfund.org/news-item/warsaw-to-ban-coal-burning-from-october-2023/>

3 raport opracowany przez Uniwersytet Harvarda we współpracy z Uniwersytetami w Birmingham, Leicester oraz University College London. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0013935121000487>

4 Dokumentacja do uchwały nr 162/17 z 24 października 2017 r. Sejmiku Województwa Mazowieckiego (tzw. uchwały antysmogowej)

5 [Countdown for Clean Air | EPIC \(uchicago.edu\)](https://www.epic.uchicago.edu/)

Codzienny kontakt z zanieczyszczeniami powietrza powoduje choroby układu oddechowego i krwionośnego, zaostrzenie astmy, alergii, powstawanie nowotworów, a także pogorszenie zdrowia psychicznego, m.in. problemy z koncentracją i depresja, oraz cukrzycę i otyłość⁶. Zanieczyszczone powietrze jest szczególnie niebezpieczne dla kobiet w ciąży i dzieci (również w wieku prenatalnym).

6 Załącznik nr 2 do POP, rozdział 5.2 <https://mazovia.pl/pl/bip/sejmik/uchwaly-sejmiku/rejestr-uchwal-sejmiku/nr-11520-z-dn-2020-09-08.html>, <https://airly.org/pl/czy-zanieczyszczenie-powietrza-moze-wplynac-na-rozwoj-cukrzycy/>, <https://zdrowie.pap.pl/srodowisko/zanieczyszczenia-powietrza-wplywaja-na-psychike>